

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ М. ВІННИЦІ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Визначено загальні принципи формування архітектури центральної частини м. Вінниці кінця ХІХ століття. Проаналізовано основні напрямки розвитку стилізованих вирішень будівель та споруд з урахуванням архітектурно-містобудівних та історико-культурних чинників.

Ключові слова: періодизація, містобудівний розвиток, стилістичне вирішення, історизм.

Abstract

It defines the general principles of forming the architecture of the central part of Vinnitsa at the end of XIX century. It analyzed the basic directions of stylistic solutions of the buildings considering architectural, urban planning and historical and cultural factors.

Keywords: periodization, urban development, stylistic solution, historicism.

Вступ

Сьогодні однією з найскладніших проблем містобудівного розвитку Вінниці є проблема адаптації територій історичного центру до умов сучасного міста. Проте пріоритетні завдання в галузі охорони історичної міської забудови вимагають чіткого визначення факторів, що вплинули на її створення, правильного розуміння морфологічних особливостей та точної стилізованої ідентифікації будівель та споруд. Тому постала гостра необхідність, з метою подальшого збереження, визначити етапи розвитку архітектури, виявити та узагальнити стилізовані особливості, розглянути кращі зразки зодчества міста Вінниці.

Метою статті є визначення загальних принципів формування архітектурно-містобудівної структури центральної частини м. Вінниці кінця ХІХ ст. Проаналізувавши найкращі зразки архітектури кінця ХІХ ст., виявити їх стилістичні особливості і композиційні прийоми.

Результати дослідження

У наш час пам'ятки культури викликають підвищений суспільний інтерес. Це пов'язано з новим ставленням до історичного минулого та його переосмисленням. Пам'ятки культури – це, передусім, нерухомі пам'ятки: археології, історії, архітектури, містобудування, монументального мистецтва, науки і техніки. Вони є свідченням самотнього розвитку нашого народу та відображенням економічного, суспільного, політичного, науково-технічного й культурного розвитку держави. [1]

Визначення етапів містобудівного розвитку Вінниці, насамперед, пов'язане з суспільним та економічним розвитком міста. Після будівництва у 1871 році залізниці Київ-Балта-Одеса, запровадження реформи місцевого управління та заснування Вінницької міської ради, почалися важливі містобудівні зміни. Розвиток фабрично-заводської промисловості, поява нових будівельних матеріалів та технологій, поступово змінювали провінційне обличчя міста. [2]

Хаотична парцеляція та забудова Вінниці, яка складалася в основному із дерев'яно-валькових обмазаних глиною будиночків, сформували зовнішній вигляд міста на початку ХІХ ст. [3] Проте, поява перших кам'яних будівель з фасадними композиціями класицистичних та ренесансних форм, вздовж головної осі міста – вулиці Поштової (нині вул. Соборна), слугувала поштовхом для подальшого сталого розвитку архітектури. В той час надається перевага копіюванню (стилізації) та об'єднанню (еклектиці) архітектурних форм минулих епох, в результаті кожен з новозведених будинків мав свій індивідуальний характер. [4]

Яскравим прикладом застосування історичних стилів є житловий будинок з еркером (1890 р.), вул. Соборна, 37, з характерними архітектурними деталями різних стильових напрямків: бароко (сандрики, прикрашені ліпниною та башточка зі шпилем) та неоренесансу (підвіконні парапети з ліпниною, візерунчасті карнизи). [5]

У стилістиці неоренесансу вирішено будинок К. Топачевського (1890 р.) по вул. Архітектора Артинова, 21. Продовженням традицій ренесансу і бароко є стиль Боз-ар, який застосовується у вирішенні фасадів готелю «Франція» (1897 р.), вул. Соборна, 34. Фасади якого мають витончене оздоблення з використанням барельєфів, картушів та чисельним ліпним декором. [5]

Архітектурні елементи стилізації на тему романської та готичної архітектури проявилися у вирішенні фасадів будинку міського голови М. Оводова (1890-ті роки), вул. Магістратська, 64. Бічні ризаліти будівлі мають характерне асиметричне готичне завершення. [5]

Наприкінці XIX ст. в архітектурі міста з'являється неоросійський стильовий напрямок, що знайшов своє відображення в архітектурі будівлі реального училища (нині Вінницький торгово-економічний інститут по вул. Соборній, 87). Він виник в рамках загальноєвропейського підйому інтересу до національної архітектури, і являє собою інтерпретацію й стилізацію давньоруської та візантійської спадщини. [5]

Наприкінці XIX ст., завдяки ряду чинників, розпочались важливі перетворення міського середовища: запроваджено загальне планувальне поєднання частин міста та поступова заміна дерев'яних та валькових будинків кам'яними; які за короткий термін змінили обличчя міста.

Висновки

1. За результатами дослідження містобудівного розвитку центральної частини м. Вінниці кінця XIX століття було встановлено, що даний період вирізняється високою динамічністю яка виникла в результаті кардинальних змін у планувальній та архітектурно-просторовій структурі міста.

2. Характерною особливістю періоду кінця XIX ст. є тенденція до збільшення кількості кам'яних будинків та пошук яскравих індивідуальних стильових вирішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малаков Д. В. По Брацлавщине (от Винницы до Тульчина) / Д. В. Малаков – Москва: «Искусство», 1982. – 175 с.

2. Денисова Л. М. Місто зі скромною принагідністю / Загородня Л. М. // Архітектурна Вінниця: час, простір, особистості. Альманах. – Вінниця: ПП «ПРАДА АРТ», 2012. – №4. – С. 15-33.

3. Бируля О. В. Архітектурна історія Вінниці / О. В. Бируля – Вінниця: Державна друкарня ім. Леніна, 1930. – 70 с.

4. Історико-містобудівні дослідження: Васильків, Вінниця, Горлівка, Ізмаїл / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. – К.: 2011. – 276 с.; 136 іл. (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень).

5. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / ред. кол. тому Зводу пам'яток іст. та культ. України у Вінницькій обл. : Ю. А. Зінько (гол. ред.), С. М. Василюк (заст. Гол. ред.). К. І. Висоцька [та ін.] ; автор. колектив: А. В. Войнаровський, С. Д. Гальчак, С. О. Гусєв [та ін.] ; упоряд. : Ю. А. Зінько, А. М. Подолинний. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 224 с., іл.

Субін-Кожевнікова Альона Сергіївна – аспірант кафедри БМГА, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: alena.subin@gmail.com

Науковий керівник: **Смоляк Володимир Вікторович** – к. арх., доцент кафедри БМГА, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Subin-Kozhevnikova Alena – graduate student, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: alena.subin@gmail.com

Supervisor: Smolyak Vladimir – k. arch., docent, Vinnytsia National Technical University. Vinnytsia